

N.F.S. Grundtvig “Et Par Ord i Anledning af den gamle Præsts Skrivelse til Fyens og Ribes kaarede Bispe (i Skilderiet No. 54 og 55)”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.8, april 2016

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1811 (SJ: 163)

Teksten er etableret af Vibeke A. Pedersen

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Vibeke A. Pedersen, redigeret af Klaus Nielsen og Steen Tullberg

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. Carsten Breengaard

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[A:1023]

Et Par Ord i Anledning af den gamle Præsts Skrivelse til Fyens og Ribes kaarede Bispe (i Skilderiet No. 54 og 55).

Fristes kunde Man lettelig til den Formodning, at en af de to sidste Aartienders Præster havde laant en gammel Embedsbroders Paryk, for at give sine nymodens Tanker Ærværdighed og Skin af Ælde. Jeg er ung, ja nys indtraadt over Templets Dørtærskel; men Bibelen er ældre end vi alle, og med den i Haand vil jeg frimodig sige, hvad Kristi Menighed kan fordre og hvad den ei kan ønske af sine Forstandere. Allerede hin Præsts Indledning viser ham kun lidet skikket til at give kristne Lærere Raad. Han siger, at den Time maaske er nær, da han skal stædes for Hans Domstoel, som skal betale ham efter hans Gerninger og retfærdigen tildele ham *efter Fortjeneste*. Er han virkelig en gammel Mand paa Gravsens Bred, da er han i Sandhed at beklage; thi var han end med Apostelen kommet saa vidt, at han vidste Intet med sig selv, saa var han dog ikke dermed retfærdiggjort; og ve den Mand hvem Gud tildeler efter Fortjeneste. Dog, han være gammel eller ung, falsk er hans Tro, om ellers den hellige Povel talte Sandhed; thi han siger jo, at Alt er af

Naade og at Naade og Fortjeneste ei kan bestaa ved hinandens Side. Sandelig, det gjøres haardt Behov at raabe mange af Danmarks Theologer den Mindelse i Øret, som Tydsklands frimodige Reinhard gav sine Medbrødre paa Reformationsfesten 1800; den nemlig: at Retfærdiggjørelse af Naade ved Troen paa Jesum er Hovedhjørnesteinen i Luthers som i Evangeliets Lærebygning, og at det er Haan, men ikke Ros, naar Man sætter Luthers Fortjeneste i en Følge af hans Idræt, hvilken han paa det stærkeste hadede. En Skændsel er det, naar de, som bestandig raabe paa Salighedens Fortjeneste, sige, at de vandre i Luthers Spor, overse med Skuldertræk den Lærdom, som ene begeistrede ham til det store Værk, og vove frækt at mene, at hvis han havde levet nu, vilde han tænkt ligesom de. Jeg kalder det en Frækhed, fordi de Mennesker jo dog maa vide, at Fornedrelsen af Kristus, fra en Forløser til en blot Lærer, ingenlunde er ny, at den netop i Luthers Tid var meget gængs og ham yderst forhadet. Derfor vil jeg minde de høiærværdige Mænd om, at de, uden at henrives af en vantro Tidsalders Strøm, føde Herrens Hjord saaledes, at de paa hin store Domsdag i frimodig Ydmyghed kan stædes frem for ham, der er Sjælenes rette Overhyrde og Biskop. Det er dog vel høi Tid at holde op med den Bespottelse, som ugudeligt Vanvid har udøst over Forsoningens dyrebare Hemmelighed, som om den skulde kunne lokke Mennesket til Synd og gøre ham lunken i Retfærdigheds Tjeneste. Fader! forlad dem, thi de vide ikke, hvad de sige! At mangan En har med vanhelligt Sind misbrugt denne Lære, som saamangen anden, til at inddysse Samvittigheden, hvad beviser det, uden at selv det Hellegste kan misbruges; men klart er det, at Ingen kan af Hjertet *tro* og *tilegne sig* Forsoningen, uden at elske Jesum, og paa engang at elske ham og Synden, at have Samfund baade med Kristus og Belial er dog nok umuligt. Denne Lærdom vil jeg derfor anbefale hver Kristendoms lærer og tilføie, at hvo som lærer anderledes og holder sig ikke til vor Herres Jesu Kristi Evangelium, han er opblæst af Vanvid, ja er han luthersk Geistlig, da er han Meneder tillige.

Med dette er egenlig alt Fornødent sagt, thi som Luther og Reinhard sanddru vidne, Lærdommen om Retfærdiggjørelse allene for Jesu Skyld, taaler ingen Vildfarelse, hverken Vantroens eller Overtroens ved Siden af sig; og, jeg tør lægge til, taaler ingen Lunkenhed hos Ordets Tjenere, naar den hos dem er mer end et Mundsveir. Ikke destomindre vil jeg dog kortelig gennemgaa Brevet.

Det første Raad er om Kirkevæsen og Kirkeordning. Ønskeligt var det om det hellige Præsteembed kunde lægges i Haand paa lutter Mænd, som med apostolisk Vandel forenede apostolisk Værdighed; men en Biskop kan hverken skabe eller omskabe; derimod baade kan og bør han vaage over, at Gudstjenesten ei afjaskes saa ilfærdig og skødesløs, som hos adskillige, især yngre

Præster, er vanhellig Uskik. Det er saaledes høist forargeligt at se Præsten løbe omkring med Velsignelsens Brød og Kalk, eller at høre Ordene i en Skynding uforstaaelig opramses ved Daabens hellige Handling, og dette kan man ikke sielden se i vore Kirker.

Hvad Kirkeordningen angaaer, da lader det som Brevskriveren mener, at en Biskop kan beskikke det dermed efter eget Tykke, hvorudi han dog nok farer storligen vild. Vel veed jeg, at adskillige yngre Præster formaste sig til at forandre og tilsidesætte Ritualets Bud; men jeg veed ogsaa, at det var vedkommende Provsters og Bispers Skyldighed, at vise saadanne Lemmer tilrette; og ligesaa lidt have de nogen Myndighed til at forandre, førend den bliver dem givet ovenfra. Nogle Forandringer vare ønskelige; men jeg siger nu som før:¹ Timen er endnu ikke kommen; thi en |A:1026|Forandring som den burde være, strider lige imod Tidsalderens Smag, og Læmpning efter denne var Høiforraad imod Kristendommen. At den gamle Psalmebog, som paa Øerne lod sig fortrænge, mangansteds i Jylland holder sig kæk, er sandelig hverken et Tilfælde, eller en Ulykke, eller, i det Hele, Præsternes Skyld; men Grunden er, at Jyderne have mere Kraft og gammel Kristendom. Ingenlunde vil jeg hermed gøre anden Beskyldning mod den ny Psalmebog, end den jeg før har gjort, ei vil jeg nægte, at hist og her findes baade kristelige og poetiske Psalmer, men neppe er Poesi og Kristendom forenede i nogen af de nygjorte Sange. Desuden kan Man vel med Føie sige, at Søgnedagene have i den ny Psalmebog opsluget Søndagen, det er, at Bogen kun har Kristendom til tarveligt Husbehov, men liden festlig Høitidelighed og næsten slet ingen himmelsk Olie til Lægedom for et saaret og sønderknuset Hjerter². O, lad da Jyderne beholde deres gamle Psalmer til Sindsopløftelse, Trøst og Husvælselse, til Timen |A:1027|ved Guds naadige Forsyn kommer, da Guldet kan luttres, istedenfor at ombyttes med ringere Malm. Lad saa være, at hist og her er Uforstand og at mangt et Udtryk er plat; en Psalmebog skal jo ikke være en Exempelbog i Grammatiken, og Vægtskaalen med de lave Udtryk løfter sig ubemærket for den, med de høie Tanker og de dybe Følelser. Er Talen om Uforstaaelighed, da maa jeg spørge enhver kyndig og retsindig Almuelærer, om han er istand til, at lære Bønderne i Almindelighed, det fremmede Tungemaal, hvori de fleste ny Psalmer ere skrevne. Meget Mere var herom at sige; men, desværre, det haster ikke, og bliver maaske dog forsilde, før det bliver betimeligt.

Det andet Raad er en Formaning til Omhu for Skolevæsenet. Denne vil synes Mange unødvendig paa en Tid, da Skolevæsen er en af de brugeligste Kepheste. Overflødig er Formaningen ogsaa virkelig, saa ubestemt som den her er fremsat, men vist nok fortjener og behøver denne Sag at anbefales Landets Biskopper til modent Overlæg og virksom Behandling, thi her som overalt gælder

Apostelens Udsagn: Guds Rige bestaar ikke i Ord men i Kraft. I mer end 40 Aar har næsten hver Skribent havt Skolen paa Tunge, mange Lærebøger ere skrevne, Planteskoler indrettede, Love givne, og – saare lidet udrettet. At saa er, at det, trods den redelige Hensigt og Iver, som besjælede Mange, er gaaet saa, tykkes mig at vise, der maa være en Grundfeil der forvirrer og forstyrrer. Grundfeilen er ingen anden end den samme, som hindrer Kirkeordningens Forbedring og som i vor Tidsalder har været og er Aarsagen til saamange Planers Skibbrud; den nemlig, at Man selv ei veed ret, *hvad* Man vil. I fordum Tid var det ikke saa, da vidste Man heri, som i Alt, hvad Man vilde: Man vilde skaffe Almuen enfoldig Kundskab om Salighedsveien efter Guds uforfalskede Ord. Derpaa stiledes ene og det lykkedes. Til Mere trængte Almuen ikke; naar der ikke vare rovgerrige Herremænd, Forvaltere, stundom ogsaa Embedsmænd der vilde drage Fordel af deres Vankundighed. Dette burde Staten ikke taale, om ei for Andet, saa ene for at Bonden ei skulde næsten nødvendig blive, hvad han mangansteds er blevet: mistænkelig og mistroisk mod Alle. Hin fjerde Frederik, i hvis Dage Kristendom begyndte at for|A:1028falde, var derfor ogsaa den første danske Konge, som med Iver søgte at udløse Bondens Sjæl saavelsom hans Legeme af Herremænds Vold. Sjette Kristian gik et Skridt videre og befoel, at Skrivning og Regning skulde almindelig læres, men allerede da var den Tid kommet, da Man ei havde stort Mere end Ord tilovers. Skolerne vare ei saaledes aflagde, at en Mand over Bondestanden kunde leve der, og en saadan maatte og *maa* det dog være, som Gamle og Unge skulle have Ærbødighed for. Derfor var Forordningen unyttig; selv de kongelige Skoler opfyldtes med aftakkede Underoffiserer, Skrædere, Skomagere og aldeles forulykkede Studentere. Vankundigheden blev nu mangansteds større end forhen; thi saalænge kun faa Bønderbørn kunde læse, talte Præst og Degn til dem om Troessandhederne i et Sprog som de forstode; nu derimod lærte de at opramse Luthers uselt oversatte Katekismus og Forklaringer derover, af Mænd, der som oftest kun vidste slet at stemme Foredrag og Sprog efter Menigmands Fatteevne og Tarv. Nu kom Oplysningsperioden. Kristendommens Avindsmænd skrege Ak og Ve over Almuens Vankundighed, som om den var herskesyge Præsters Værk, og Kristendommens Venner, der ei kunde lukke Øiet for hvad der var saa aabenbart, ønskede at fralægge sig Beskyldningen ved selv at raade til Almuens Oplysning. Dette i sig selv deilige Ord blev nu her, som overalt, Løsenet, men *hvori* Oplysningen skulde bestaa, derom er Man hidtil ligesaalidt blevet enig, som om, hvorledes en *fornuftig* Gudsdyrkelse skal være. Umuligt er det ogsaa at forenes herom, saalænge Man ei har en fast Grundsætning at gaa ud fra; thi om Oplysning og Forstand taler Enhver, eftersom han har Oplysning og Forstand til. Her staa vi nu. Den ædle Pestalozi følte dybt hvor nødvendigt det var, at have en

ufravigelig Regel og en vis Grændselinie, bestemt efter Almuens nødvendige Plads i Samfundet; men uden her at ville bedømme hans Fremfærd er det klart, at alt Positivt, som et Menneske selv har optænkt, maa synes enhver anden Tænker vilkaarligt og virkelig i mange Stykker være det. Ingen Forening, og jeg tør sige, ingen stor og almindelig Forbedring kan finde Sted, før Man kan enes om den Grundsætning, at Bondens Oplysning skal være *kristelig* og afpasset efter **A:1029** hans særegne Vilkaar. Kristendommen bliver da igen som forhen Hovedsagen, Skrivning og Regning næst derefter den almindeligste Fordring, og kun de bedre Hoveder, som ere de, der staa Fare for at forvildes fra den kristelige Enfoldighed, bekræftes i Troen ved en Tilsætning af passelig Kundskab om det, som Naturen og Historien kan lære om Gud og hans Husholdning i Tiden og Rummet. At nogle af disse Kundskaber, saasom især om Fædrenes Hændelser, saavidt muligt, bleve almindelige var vist nok godt, men Hovedsagen er, at disse Kundskaber traadte aldeles i Kristendommens Tjeneste og meddeltes paa en livlig, underholdende Maade. Intet kan være fordærveligere, end at ville føre Almuen nogle Trin opad en Stige og lade den staa der, og intet daarligere, end at ville gøre den videnskabelig. Bort altsaa med disse Kundskabsbillinger, som maa opvække enten en Tidighed, der ei kan tilfredstilles, eller Ækkelhed for al aandig Føde! Bort med disse afpillede Benrade, som Man har bemalet med alskens Navne paa Dyr og Mænd, Stæder og Lande, Stjerner og Planeter; bort med alt det Kram hvis Forglemmelse var det bedste der kunde times den Bondemand, i hvis Hukommelse det var indproppet! Har den naadige Gud ved Videnskaberne ledt os til visse Endeligheder, lært os tydeligere, end vore Fædre, at skue Kærlighedens vise og mægtige Finger i Tingene og Tidernes Løb, saa lader os dog ikke række vore svage Brødre den haarde Spise, hvorpaa Aarhundreder tykkede Drøv, uden at kunne fordøie den, men hellere tillave dem en styrkende Ret af de Urter hvis Kraft og uskadelige Velsmag Tidernes Erfaring har lært. Lader os af sundt Egetømmer, med hellig Kløgt danne et Boskab til Bondestuen, paa hvilket Bibelen kan finde sømmelig og hæderlig Plads, da Pyntelighedens Djævel har forjaget den fra de Stores Marmorborde og fra Vismandens Hylder. Indtil dette kan ske, var det nok bedst, ene at sørge for, at Skolerne fik Lærere, som kunde læse, skrive og regne nogenledes, og som fremforalt vare *kristelige* i Lærdom og Vandel; men da maatte der og sørges for, at de i deres Ansigts Sved dog ogsaa kunde have Brød at æde³.

(Fortsættes.)

1

I min Afhandling om Religion og Liturgi (Theol. Mskvt. Febr. 1807), af hvilken jeg endnu bifalder Alt hvad sagt er om *Liturgien*,

undtagen Ønsket om Syndsforladelsens Afskaffelse ved Skriftemaal, og om Forandring ved Ordene under Nadvernes Uddeling. Det første Ønske var en uret Læmpning efter Tidsalderen, og det andet et af de flere Beviser paa, at jeg ei endnu dengang med Paulus havde taget al Tanke til Fange under Kristi Lydighed.

2

Hr. Professor Rahbek troede, at kunne afvise mine i Sandsigeren gjorte Indsigelser mod den ny Psalmebog dels ved at nævne Biskop Balle, og dels ved at sige, at de historiske Psalmer ei syntes skikkede til Samkvad. Denne Afvisning kan jeg ikke andet end frakende al Gyldighed. Hvad Biskop Balle angaaer, da kan *jeg* vist ikke mistænkes for, at ville nedsætte denne min høiærværdige Velynder, men han er ikke mer end et Menneske, har aldrig selv været Digter, og var jo desuden ikke enevældig i Commissjonen. Sikkert har han med Vemod set mangel Udeladelse og Forandring, men troet eller seet sig nødt til, at give efter i Noget for det Gamles høirøstede Fjender. Hvad de historiske Psalmers Uduelighed til Samkvad angaaer, da synes denne Paastand allerede fuldelig afbevist ved den trehundreaarige Erfaring, og selv denne Erfaring var unødvendig for at vide, at Kristne kunde til Opbyggelse i Samqvem synge Psalmer om deres Frelses Fødsel, Mirakler, Lidelse, Død, Opstandelse og Himmelfart.

3

Dette er i Sandhed en Sag af den Vigtighed, at jeg ret inderlig vilde ønske mig Kraft og Held **[A:1030]** til at lægge Bisper, Amtsprovster og Alle, hvem Kongen betroede sine gode Hensigters Udførelse, ret nær paa Hjerte. At bie indtil Degnenes Afgang aabner en ny Indtægtskilde, er paa mange Steder at lade Vankundighed og Vantro saaledes rodfæstes, at de seent eller aldrig oprykkes. Der er aldeles ingen Tvivl om, at naar Amtsprovsterne indgik med en Forestilling om et midlertidigt Tillægs Ligning paa Sognene, hvor Degnene endnu leve, det jo vilde bifaldes. Saa er ogsaa sket paa Falster.

[A:1039]

Et Par Ord i Anledning af den gamle Præsts Skrivelse til Fyens og Ribes kaarede Bispe (i Skilderiet No. 54 og 55).

(Sluttet.)

Den *tredie* Formaning om, at skaffe Præsterne Agtelse ved at tage dem tilbords o. s. v. er saare ufornudden, som Alt hvad om denne Sag er snakket og skrevet og skreget saatit og saalænge. Er Præsten Bonde, Verdensmand eller Flinkfyr, da bør han agtes som den der ikke er, hvad han skal være, og det bliver han og; er han derimod kristelig Præst, da vil han af alle *Kristne* blive agtet som den, der bør overmaade æres og elskes for sin Gernings Skyld. Det er sandt, de

vantro Verdens Børn vil foragte og bele ham; men jeg mener at Tjeneren er ikke bedre end Herren, og at ingen Jesu Kristi Tjener kan ønske at høiagtes af dem som ringeagte Jesus. Derfor vil jeg ogsaa bede Gud og Kongen at forskaane Præsterne for Rang. Deres Embede er deres Rang og trænge de til nogen anden, da er det fordi de enten ingen fortjene, eller fordi de ere blevne overflødige. Hvis nogen Lem er daarlig nok til at ønske Rang, da mindes han, hvad Jesus sagde til hine jødiske Lærere, som havde Lyst til at hilses paa Torvene og sidde øverst tilbords!!

Endelig gives en Formaning om, ei at tabe Præsternes Fremgang i Kundskab af Sigte. **[A:1040]** Grundig Indsigt i de hellige Skrifter er vist nok en billig Fordring til alle Ordets Tjenere, men Man maa aldrig glemme, at der behøves langt mere sammenslæbt Kundskab til at fordreie end til at forstaa Skrifterne. Præsten bør have grundig Kundskab i de gamle Sprog og i Historien, især efter Kristi Fødsel; thi uden den kan han i vore Tider neppe blive fast i den sande Lærdom; men aldrig mægtig til at gendrive dem, som sige imod. Denne Kundskab, og fremforalt et fortroligt Bekendtskab med Bibelen, er det imidlertid ikke Man almindelig mener, naar Man taler om Præstens Stigen i Kundskab og Fremgang med Tiden; men derimod Bekendtskab med de nyeste Bibelfjenders Bortforklaringer af Kristendommens Grundsandheder, med Døgnbladene, Børnebøger og Muldskrifter. Det er nu engang Tidsalderens Kendemærke at foragte alt Gammelt, undtagen Synden, og at vurdere Kundskab ene efter Glimmeren, den kan berede, eller efter Nyttens for Hverdagslivet med dets jordiske Sysler. Intet Under altsaa, at det ebraiske Sprog, som ene kan bruges til at forstaa den foragtede Bibel, paa det skammeligste afjaskes og forsømmes paa de fleste Høiskoler. Intet Under, at selv Græsk og Latin, som fordre saameget Hovedbrud og ikke indrente en Skilling, læres daglig slettere, og at der nu slet ikke ved den græske Undervisning tages Hensyn paa Testamentet, hvis Forstand dog altid *hos Kristne* maa være Hovedøiemedet. Intet Under endelig, at mangen Skoledørs passeligste Overskrift er: **[A:1041]** aliquid in omnibus et nihil in toto. Sandt og vist er det, at denne Adfærd giver Videnskaben sit Banesaar og at den, udjaget af Præstegaardene, ei længe mægter at friste sit kummerlige Liv i Høiskolens Fængsel; men hvad nytter det at udraabe Sligt i Ørken? Faa ville høre det, denne Verdens Kloge le i deres Inderste over enhver Advarsel og skyde Skylden paa Sværmeriet og det tykke Blod; men om end selv Jordens Konger vilde lægge det paa Hjerte, hvad da? kan de tilbagegive den mistede Tro paa Sjælens Høihed formedelst sit Slægtskab med Guddommen; eller er Videnskabelighed mulig uden den? Nei sandelig, ligesaalidet som Ptolemæerne, som Trajan og Antoninerne, efterat Religionen var falden, mægtede at oplive Videnskaberne, ligesaalidt vil Konge eller Bisp kunne gøre det nu.

Kan det guddommelige Ord igen gribe Sjælene og opvarme Hjerterne, da maa Videnskaberne blomstre, thi da kappes selv menig Mand om, at hædre og understøtte dem som holde sig til *Bogen*; og naar Bibelen elskes over Alt paa Jord, kan der aldrig fattes Ungersvende og Mænd, som med Glæde opoffre Livet til dens Forstand og Forsvar. Skeer det derimod ikke, og maa den *solomstraalede Dronning, Religionen*, flygte for *Dragen* ind i Ørken og fødes der sin beskikkede Tid: da ve dig, Europa! ei længe skal du da bryste dig i Høisædet, men falde som Babel, og vorde Mørkets og hver uren Aands Bolig.

N. F. S. Grundtvig.